

Naslov članka/Article:

Razvijanje kritičnega branja pri pouku slovenščine v osnovni šoli

Developing Critical Reading in Primary Slovenian Language Lessons

Avtor/Author:

Vanja Kavčnik Kolar

CC licenca

Priznanje avtorstva-Nekomercialno-Brez predelav

Slovenščina v šoli, št. 2/2024, letnik 27

ISSN 1318-864X

Izdal in založil: Zavod Republike Slovenije za šolstvo

Kraj in leto izdaje: Ljubljana, 2024

Spletna stran revije:

<https://www.zrss.si/kategorija-izdelka/revije/slovenscina-v-soli/>

Razvijanje kritičnega branja pri pouku slovenščine v osnovni šoli

Developing Critical Reading in Primary Slovenian Language Lessons

Ključne besede:

slovenščina, kritično branje, osnovna šola, neumetnostno besedilo, problemsko učenje

Izvleček

V zadnjih letih vse bolj prepoznavamo pomembnost razvijanja kritičnega branja tudi v osnovni šoli. Kritično branje ni le veščina, temveč je tudi ključni element za učenje. Kritično branje v najširšem smislu zajema različne strategije za odkrivanje informacij in idej v katerem koli besedilu. V prispevku razmišljamo o tem, kako lahko učitelj razvija kritično branje pri učencih pri pouku slovenščine v tretjem vzgojno-izobraževalnem obdobju. Predstavljene problemske naloge so povezane z razvijanjem kritičnega branja neumetnostnih besedil, zato jih lahko pri delu s pisnimi viri (npr. učbeniki ipd.) smiselno uporabijo tudi učitelji nejezikovnih predmetov.

Abstract

Keywords:

Slovenian, critical reading, primary school, non-fiction text, problem-based learning

Recently, the importance of developing critical reading in primary school has increased. Critical reading is more than just a skill; it is also essential for learning. In its broadest sense, it encompasses a variety of strategies for discovering information and ideas in any text. This paper reflects on how a teacher can improve students' critical reading skills in the Slovenian language classroom in the third educational cycle. The presented problem tasks are related to the development of critical reading of non-fiction texts and can, therefore, be used by teachers of non-language subjects when working with written sources (textbooks, etc.).

Uvod

Potreba po razvijanju kritične ravni sporazumevalne zmožnosti se je že leta 2010 izrazila tudi v didaktiki slovenskega jezika, ko je Vogel kot cilj izobraževanja pri prvem jeziku opredelila razvito sporazumevalno zmožnost, ki naj vključuje funkcionalno in kulturno zmožnost ter ju nadgradi s kritičnim sporazumevanjem. Pri kritičnem sporazumevanju gre za to, da so uporabniki jezika občutljivi tudi na širši kontekst, upoštevajo čustvene/emotivne razsežnosti ter se zavedajo potrebe po prizadevanju za načrtno presojanje na podlagi meril, preseganju čustvene ne-/naklonjenosti, predsodkov, ustaljenih perspektiv ter po razmisleku o lastnem sporazumevanju (metakogniciji), pa tudi lastne etične oz. družbene odgovornosti (Vogel, 2021, str. 6).

Kritično raven sporazumevalne zmožnosti lahko eksplicitno razvijamo s kritičnim branjem. Pri tej vrsti branja učenec odkriva mnogotere pomene v besedilu, morebitno pri-

stranskost avtorja, povezuje brano s predhodnim znanjem, presoja in vrednoti besedilo po različnih kriterijih ipd. Kritično branje ima tudi potencial, da spreminja mišljenja in posledično tudi dejanja posameznika, s tem da predstavlja orodje za odkrivanje zmot, indoktrinacij, načinov vodenja, razkrivanje neenakosti, nepravilnosti v družbi ipd. (Manarin, Carey, Rathburn in Ryland, 2016, str. 8, 9; v Licardo in Krajnc Ivič, 2020, str. 244).

Oprelitev kritičnega branja

Kritično branje razumemo kot večino uporabe različnih strategij za odkrivanje informacij in idej v besedilu, kamor sodita vrednotenje in vzpostavljanje kritičnega odnosa do prebranega. Pomeni aktivno, razmišljujoče, analitično branje (Licardo in Krajnc Ivič, 2020, str. 249) in se v tem pogledu razlikuje od razvijanja bralnega razumevanja.

Razvijanje kritičnega branja in bralnega razumevanja sta procesa, ki spodbujata bralčevo aktivno sodelovanje pri analizi in interpretaciji besedila. Oba procesa sta usmerjena v razvijanje bralnih veščin, imata pa različne poudarke: razvijanje bralnega razumevanja se bolj osredotoča na razumevanje besedila na osnovni ravni, razvijanje kritičnega branja pa to še nadgradi, saj vključuje tudi analizo in vrednotenje prebranega ter oblikovanje lastnega stališča o prebranem.

Poučevanje kritičnega branja v osnovni šoli

Poučevanje kritičnega branja v šoli naj bi vključevalo sistematično voden bralni dogodek, pri katerem učenci odkrivajo prezrte ali nejasne sestavine besedila ter jih pojasnjujejo, se na prebrano kritično odzivajo s svojim osebnim mnenjem, ki ga znajo utemeljiti. To je preskok iz »naivnega« branja v razmišljujoče branje, kjer učitelj postavi tiste elemente besedila, ki predstavljajo priložnost za razmislek, kritično presojo in izražanje stališč (Saksida, 2014, str. 30; v Licardo in Krajnc Ivič, 2020, str. 242).

Pri pouku slovenščine naj razvijanje kritičnega branja poteka diferencirano in ob besedilih, ki so učencem zanimiva in ne pretežka. Ena od možnosti za izvedbo je, da učitelj sestavi več problemskih nalog, nato pa učencem ponudi, da izberejo sami, katero bodo reševali in kako: individualno ali skupinsko oz. v dvojicah. Tej dejavnosti naj v šoli namenijo tudi dovolj časa, (najmanj dve strnjeni uri, lahko pa tudi več, če učenci s kritičnim branjem še nimajo veliko izkušenj).

Učitelj naj pri razvijanju kritičnega branja pri predmetu slovenščina v osnovni šoli izhaja iz ciljev v veljav-

nem učnem načrtu za slovenščino (Program osnovna šola slovenščina. Učni načrt, 2018). Te cilje najdemo na več mestih, najbolj zgoščeno pa na dveh, in sicer: 1. v sklopu razvijanja enosmernega sporazumevanja, kjer je vključeno tudi t. i. razmišljujoče in kritično sprejemanje raznovrstnih besedil: tu izpostavljamo cilje, ki so povezani predvsem z usmerjanjem učencev k prepoznavanju vodilnih idej v besedilih in oblikovanju kritičnih stališč do njih, ter z vrednotenjem prebranega po različnih kriterijih (npr. glede na zanimivost, verodostojnost, razumljivost, uporabnost) in z utemeljevanjem lastnega mnenja o prebranem; 2. v sklopu razvijanja metajezikovne in slogovne zmožnosti: tu lahko učenci analizirajo jezikovne prvine na vseh jezikovnih ravneh in jih ovrednotijo glede na učinek pri naslovniku.

Ugotavljamo, da je v veljavnem učnem načrtu za osnovno šolo več ciljev za razvijanje bralnega razumevanja kot za razvijanje kritičnega branja. Obe vrsti branja se sicer prepletata, obstajajo pa tudi specifične, ki jih bolj pripisujemo kritičnemu bralcu kot razmišljujočemu, in so pri izgrajevanju kakovostnega in poglobljenega znanja v procesu učenja ključne.

Naloge za razvijanje kritičnega branja so praviloma problemske in povezane z branjem avtentičnih besedil. Ta besedila ne ustrezajo zakonitostim ene same besedilne vrste, niso napačna oz. neustrezna, kadar dosegajo svoj namen, temveč so načeloma kompleksnejša (2018, str. 69).

V nadaljevanju podrobneje predstavljamo šest problemskih nalog, s katerimi lahko učenci ob branju treh neumetnostnih besedil (to so besedilo 1, besedilo 2 in besedilo 3) razvijajo predvsem kritično branje v tretjem vzgojno-izobraževalnem obdobju. Te naloge jih usmerjajo k poglobljenemu branju, razbiranju in povezovanju podatkov iz več besedil, analitičnemu razmišljanju ter utemeljenim sintetiziranim zapisom. Pri vsaki nalogi navajamo tudi cilj(e) iz učnega načrta in standarde znanja. Minimalni standardi znanja so zapisani v krepkem tisku.

V prvi problemski nalogi se učenci učijo razbrati temo, izluščiti bistvene informacije, povzeti sporočilo ter ugotovitve predstaviti v preglednici. Iz besedila 1 izvedo nekaj podatkov v povezavi s filmom (npr. o številu gledalcev, nagradah, igralcih ipd.), iz besedila 2 spoznajo režiserjev pogled na ustvarjanje filma, v besedilu 3 pa je predstavljeno utemeljeno mnenje gledalca.

V drugi problemski nalogi se učijo obdelati informacije iz različnih vrst besedil na isto temo. Analizirati morajo podatke in jih uporabiti pri oblikovanju relevantnih vprašanj.

V tretji problemski nalogi je v ospredju poglobljeno branje vseh treh besedil hkrati, ločevanje dejstev od mnenj, presojanje o verodostojnosti trditev na podlagi sklepanja iz podatkov iz različnih besedilnih vrst in uporabi prebrane-

ga pri sklepanju in oblikovanju mnenja. Učenci morajo pri tem izkazati dobro razumevanje vsebine prebranih besedil, kritično presoditi navedene podatke in na podlagi prebranega oblikovati zaokroženo mnenje.

Četrta problemska naloga je zastavljena tako, da upošteva predhodne izkušnje učencev v povezavi z besedilom 3. V nalogi 4. A se učenci učijo iz navedenih podatkov prepoznati namen, svojo ugotovitev podkrepiti s primeri iz besedila ter oblikovati svoje mnenje o njegovi prepričljivosti. V nalogi 4. B pa lahko izhajajo iz svoje izkušnje in jo povežejo s prebranim. Pri tem imajo možnost, da razmišljajo tudi o morebitni pristranskosti (svojega in/ali avtorjevega) mnenja in jo kritično ovrednotijo.

V peti problemski nalogi morajo učenci razumeti vsebino vseh treh besedil, jo primerjati med seboj glede na izražen

namen ter presoditi, katera izmed navedenih trditev ga povzame najbolj celovito. Pri tem morajo presojati tudi med morebitnimi protislovnimi trditvami.

Šesta problemska naloga je oblikovana na dveh ravneh zahtevnosti. Pri nalogi 6. A se učenci učijo oblikovati lastno mnenje o avtorjevem slogu pisanja tako, da izhajajo iz kriterijev, ki jih oblikujejo sami, ter jih pojasnijo. Pri tem morajo strniti svoje metajezikovno znanje, analizirati jezikovne prvine in slog ter zapisano ovrednotiti. Pričakujemo, da bodo med kriteriji navajali ustrezno rabo besedišča glede na razumljivost, presojali o učinku uporabljenih slovničnih struktur ter o slogovni ustreznosti besedila 3 glede na okoliščine sporočanja. Naloga 6. B sledi istemu cilju kot naloga 6. A, je pa nekoliko manj zahtevna, ker so v navodilu kriteriji za vrednotenje zapisanega mnenja že navedeni.

1. PROBLEMSKA NALOGA

O čem predvsem govorijo besedilo 1, besedilo 2 in besedilo 3? Podatke predstavi v preglednici.

Cilj iz učnega načrta za slovenščino (2018), tretje vzgojno-izobraževalno obdobje, prirejeno po str. 33, 34):

Razvijanje zmožnosti enosmernega sporazumevanja: Učenci berejo kompleksna avtentična besedila in strukturirano povzamejo temo, bistvene podatke in logična razmerja med njimi (izdelajo preglednico).

Standardi znanja iz Učnega načrta za slovenščino v osnovni šoli (2018), tretje vzgojno-izobraževalno obdobje, str. 57:

Razvijanje zmožnosti enosmernega sporazumevanja: Učenec svoje razumevanje besedila dokaže tako, da **strukturirano povzame temo in bistvene podatke** (7., 8., 9. r.).

2. PROBLEMSKA NALOGA

V razredu ste se odločili, da boste na šolsko prireditev povabili filmskega režiserja Miha Hočevarja. Pripravite se na pogovor z njim tako, da preberete izhodiščna besedila in razmislite, katera vprašanja bi mu glede na prebrano lahko zastavili.

Cilj iz učnega načrta za slovenščino (2018), tretje vzgojno-izobraževalno obdobje, prirejeno po str. 33, 34):

Razvijanje zmožnosti enosmernega sporazumevanja: Učenci berejo avtentična besedila ter jih vrednotijo glede na zanimivost, verodostojnost, razumljivost in uporabnost.

Standardi znanja iz učnega načrta za slovenščino (2018), str. 57, 58:

Razvijanje zmožnosti enosmernega sporazumevanja: Učenec svoje razumevanje besedila dokaže tako, da **povzame bistvene podatke in logična razmerja med njimi** (7., 8., 9. r.);

vrednoti besedilo in utemelji svoje mnenje (7., 8., 9. r.).

Skladenjsko zmožnost pokaže tako, da **tvori pomensko in oblikovno ustrezne vprašalne povedi** (7., 8., 9. r.).

3. PROBLEMSKA NALOGA

Preberi besedilo 1, besedilo 2 in besedilo 3. Nato reši naloge A, B in C.

A. Pojasni, o čem govori spodnja poved iz besedila 3.

»Zadnji dober mladinski film, ki sem si ga ogledal – in po službeni dolžnosti svojega brata sem si jih ogledal kar nekaj – je bil ... Tako je, ne spomnim se.«

Kakšno mnenje ima avtor o slovenskih mladinskih filmih? Po čem tako sklepaš? Kakšno mnenje imaš o njih ti?

B. Kako razumeš spodnjo poved iz besedila 1? Pri razlagi si lahko pomagaš tudi z besedilom 2 in besedilom 3, če presodiš, da ti bo to pomagalo.

»Mnogi zabavni in čustveni zapleti stkejo himno naravi, čisti otroški duši, zdravi pameti, ljubezni, humorju, prijateljstvu in optimističnemu pogledu na življenje.«

Ali je v tej povedi izraženo dejstvo ali mnenje? Po čem to veš?

C. Ali je režiserju Mihi Hočevarju (glede na besedilo 1 in besedilo 3) uspelo »ustvariti huronsko in napeto komedijo«, ki bo »združevala otroke in starejše več generacij«? Svoje mnenje utemelji v zaokroženem besedilu z vsaj tremi podatki iz besedil.

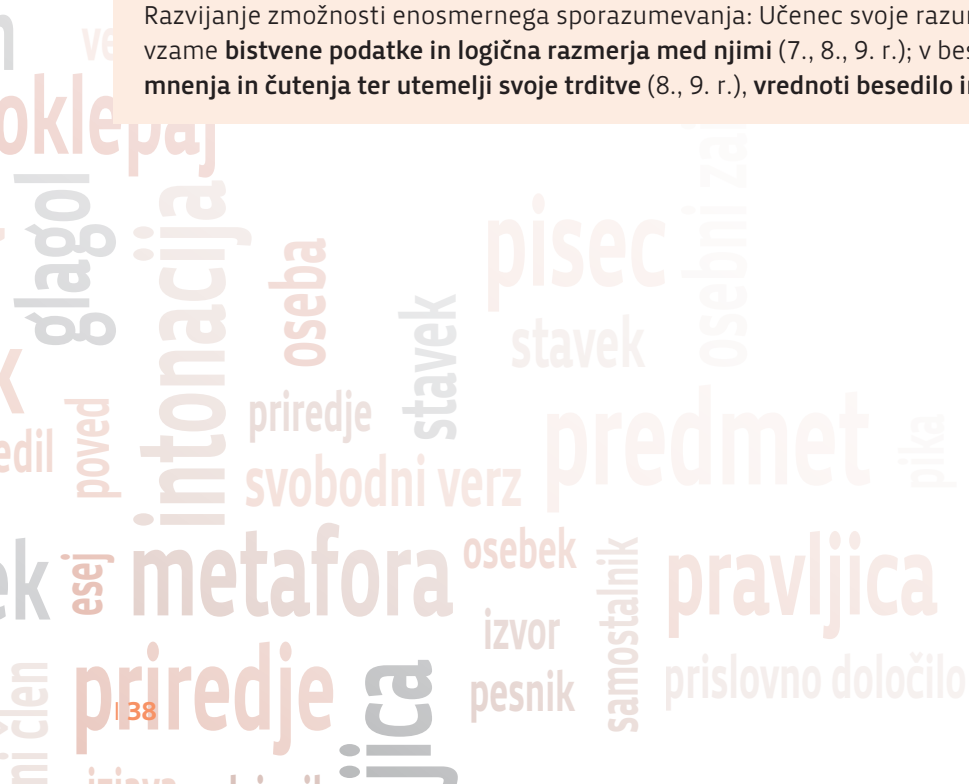
Pojasni tudi, ali je tebi pomembno, da film združuje mlajše in starejše generacije med seboj, in zakaj meniš tako.

Cilj iz učnega načrta za slovenščino (2018), tretje vzgojno-izobraževalno obdobje, prirejeno po str. 33, 34:

Razvijanje zmožnosti enosmernega sporazumevanja: Učenci berejo avtentična besedila, prepoznajo dejstva in izraze, s katerimi sporočevalec razodeva svoje doživljanje in vrednotenje predmetnosti, povzamejo bistvene podatke in logična razmerja med njimi, vrednotijo besedila ter utemeljijo svoje mnenje.

Standardi znanja iz učnega načrta za slovenščino (2018), tretje vzgojno-izobraževalno obdobje, str. 57, 58:

Razvijanje zmožnosti enosmernega sporazumevanja: Učenec svoje razumevanje besedila dokaže tako, da povzame **bistvene podatke in logična razmerja med njimi** (7., 8., 9. r.); v besedilu **loči dejstva od sporočevalčevega mnenja in čutenja ter utemelji svoje trditve** (8., 9. r.), **vrednoti besedilo in utemelji svoje mnenje** (7., 8., 9. r.).

4. PROBLEMSKA NALOGA

4. A - Preberi besedilo 3. Napiši zaokrožen zapis, v katerem upoštevaš naslednje usmeritve: Ali avtor vabi k ogledu filma? Po čem to veš? S primeri iz besedila razloži, ali te je besedilo prepričalo, da si film ogledaš.

4. B - Če film že poznaš, napiši svoje mnenje o njem. Nato preberi besedilo 3 in svoje mnenje primerjaj z avtorjevim. V čem se strinjaš z njim in v čem se ne?

Cilj iz UN 2018, tretje vzgojno-izobraževalno obdobje, prirejeno po str. 33, 34:

Razvijanje zmožnosti enosmernega sporazumevanja: Učenci določijo namen sporočevalca ter povedo, po čem so ga prepoznali, ter v besedilu prepoznajo dejstva in izraze, s katerimi sporočevalec razodeva svoje doživljanje in vrednotenje predmetnosti, vrednotijo besedila ter utemeljijo svoje mnenje.

Cilj iz učnega načrta za slovenščino (2018), tretje vzgojno-izobraževalno obdobje, str. 37:

Razvijanje metajezikovne zmožnosti: Učenci svoje poznavanje načel uspešnega pisanja in meril za vrednotenje besedil uporabijo pri vrednotenju besedil drugih.

Standardi znanja iz učnega načrta za slovenščino (2018), tretje vzgojno-izobraževalno obdobje, prirejeno po str. 57, 58:

Razvijanje zmožnosti enosmernega sporazumevanja: Učenec svoje razumevanje besedila dokaže tako, da **povzame bistvene podatke in logična razmerja med njimi** (7., 8., 9. r.);

v besedilu **loči dejstva od sporočevalčevega mnenja in čutenja ter utemelji svoje trditve** (8., 9. r.); v besedilu **prepozna manipulativne (npr. propagandne) prvine in izrazi svoje mnenje o njih** (8., 9. r.) ter **vrednoti besedilo in utemelji svoje mnenje** (7., 8., 9. r.).

5. PROBLEMSKA NALOGA

Katera od spodaj navedenih izjav je najbolj resnična glede na besedila 1, 2 in 3? Svoje mnenje utemelji s primeri iz besedil.

1. Želeli smo sporočiti, da je pomembno biti zvest svojim sanjam in se z njimi podati na pogumno pot.
2. Želeli smo gledalcem sporočiti, da je v življenju pomembno, da se ne obremenjuješ z mnenjem drugih.
3. Želeli smo, da gledalci po ogledu filma razmislijo o svojih ciljih in o tem, kako premagati ovire na poti do njih.

Cilj iz učnega načrta za slovenščino (2018), tretje vzgojno-izobraževalno obdobje, prirejeno po str. 33, 34:

Razvijanje zmožnosti enosmernega sporazumevanja: Učenci berejo avtentična besedila, vrednotijo verodostojnost prebranega in utemeljijo svoje mnenje.

Standardi znanja iz učnega načrta za slovenščino (2018), tretje vzgojno-izobraževalno obdobje, str. 57, 58:

Razvijanje zmožnosti enosmernega sporazumevanja: Učenec svoje razumevanje besedila dokaže tako, da **povzame bistvene podatke in logična razmerja med njimi** (7., 8., 9. r.) in **določi sporočevalčev namen** (7., 8., 9. r.).

6. PROBLEMSKA NALOGA

6. A - Ali je avtor 3. besedila jezikovno spreten? Po katerih kriterijih si oblikoval mnenje o tem?

6. B - Ali je avtor 3. besedila po tvojem mnenju jezikovno spreten? Pri utemeljitvi se osredotoči na besedišče, povedi in razumljivost besedila.

Cilj iz učnega načrta za slovenščino (2018), tretje vzgojno-izobraževalno obdobje, prirejeno po str. 33, 34: Razvijanje metajezikovne zmožnosti: Učenci berejo avtentična besedila in v njih opazujejo jezikovne pojave, navedene v razdelku Vsebine (2. Jezikoslovni izrazi na str. 38, 39), te razumejo, uporabljajo in ponazarjajo s primeri iz besedil.

Jezikoslovni izrazi, ki jih opazujejo v rabi, so npr.: knjižni zborni jezik, knjižni pogovorni jezik, narečje, stalna besedna zveza s prenesenim pomenom oz. frazem, povedni naklon oz. povednik, velelni naklon oz. velelnik, pogojni naklon oz. pogojnik, sleng, slogovno zaznamovana beseda, slogovno nezaznamovana beseda, domača beseda, prevzeta beseda, glagolski vid, nedovršnik, dovršnik, veznik, vezniška beseda, enostavčna poved, dvostavčna oz. zložena poved, podredno in priredno zložena poved, medmet, členek, tvorni in trpni stavek.

Cilj iz učnega načrta za slovenščino (2018), tretje vzgojno-izobraževalno obdobje, prirejeno po str. 37: Razvijanje metajezikovne zmožnosti: Učenci uporabijo jezikovno znanje pri vrednotenju besedil drugih.

Standardi znanja iz učnega načrta za slovenščino (2018), tretje vzgojno-izobraževalno obdobje, str. 59: Metajezikovno zmožnost pokaže učenec tako, da **razume, uporablja** in ponazori **jezikoslovne izraze, navedene v učnem načrtu za slovenščino 2018** (7., 8., 9. r.) ter **povezuje temeljno jezikovnosistemsko znanje v zaokroženo celoto** (8., 9. r.).

Slogovno zmožnost pokaže učenec tako, da **v besedilih drugih prepozna slogovno zaznamovane besede, besedne zveze ali oblike ter slogovne neustreznosti** (7., 8., 9. r.).

Kot je razvidno iz predstavljenih problemskih nalog, je kritični bralec v svojem bistvu raziskovalni bralec, ki prebrano presoja z več vidikov. To pomeni, da:

- analizira bistvene avtorjeve misli in podrobnosti, s katerimi predstavlja vsebino, kakšen pomen ima prebrano za bralca, ali so v besedilu izjave, ki vzbujajo čustva ter
- presoja in vrednoti, s katerimi jezikovnimi sredstvi je avtor predstavil vsebino, katere argumente je uporabil in kako učinkovit je bil pri tem. Kritičnega mišljenja ob tem ga je potrebno učiti in ga stalno sistematično nadgrajevati. Predpostavka, da je v šoli dovolj učiti vsebinska znanja, učenci pa bodo prej ali slej razvili tudi procesna znanja, se je namreč v večini izkazala za neutemeljeno (Rupnik Vec in Kompare, 2016, str. 69).

Zaključki

Pri učenju niso pomembne le vsebine, ki se jih učimo ali naučimo, ampak tudi sam proces učenja (iskanje informacij, razmišljanje o in ob njih, reševanje problemskih nalog). To pomeni, da je pouk vse manj pridobi-

vanje znanja in vse bolj načrtovanje takšnih učnih okoliščin, ki spodbujajo kakovostno učenje (Marentič Požarnik, 2000, str. 282-283).

Del kakovostnega učenja je tudi razvijanje kritičnega branja. Kritično branje je v veljavnem učnem načrtu za slovenščino povezano s cilji, ki učencem omogočajo raziskovanje globljih plasti neumetnostnih in umetnostnih besedil ter oblikovanje lastnih kritičnih misli oz. mnenja.

Učenec izkaže kritično branje pri predmetu slovenščina tako, da skladno z veljavnim učnim načrtom analizira in argumentirano vrednoti vsebino besedila, razlikuje med dejstvi in mnenji, oblikuje lastno mnenje, ki ga zmora podpreti z argumenti in informacijami iz besedila, kritično presoja različne dele besedila in se jih uči vrednotiti. Razume pojem kriterij za presojo besedila, ki je lahko podan s strani učitelja ali si ga učenec postavi sam. Na podlagi podatkov iz besedila samostojno oblikuje domneve, lastne sklepe, predvidevanja, smiselna vprašanja. Zna uporabljati različne vire – tudi za razumevanje konteksta, v katerem je besedilo nastalo.

Iz primerov nalog lahko razberemo, da so dejavnosti praviloma taksonomsko zahtevnejše, saj vključujejo kompleksnejše miselne procese (tj. analizo, sintezo in vrednotenje). Glede na kompleksnost so zato zelo primerne za učence, ki so motivirani za poglobljeno delo z besedili, in za nadarjene učence.

Reševanje problemskih nalog ne more potekati frontalno, saj se učenci v sposobnostih in tempu reševanja preveč razlikujejo (Marentič Požarnik, 2000, str. 85). Učiteljeva vloga v šoli je, da problemskim nalogam namenijo dovolj časa pri pouku ter da formativno spremlja njihov napredek s sprotno in kakovostno povratno informacijo; pri tem se lahko osredotoči na to, kako učenci uporabljajo znanje o besedilnih vrstah in jeziku pri avtentičnih nalogah, katere strategije uporabljajo pri razvijanju bralnega razumevanja, katere vrste znanja uporabljajo pri vrednotenju prebranega, po katerih kriterijih presojuje učinek pridobljenega vsebinskega in procesnega znanja na kritično sporazumevalno zmožnost ipd. Po kritičnem branju naj učitelj spodbuja učence tudi k aktivnemu sodelovanju v razpravah in debatah o prebranem (tudi v obliki medpredmetnega povezovanja) – tako bodo imeli priložnost, da pri delu z besedili celostno in osmišljeno usvajajo tudi procesno in samoregulacijsko znanje.

Sklep

Prispevek osvetli pomembnost razvijanja kritičnega branja v osnovni šoli (tudi pri nejezikovnih predmetih). Podrobno predstavimo šest problemskih nalog za pouk slovenščine v tretjem vzgojno-izobraževalnem obdobju, pri katerih učenci osmišljeno izgrajujejo tudi procesno in samoregulacijsko znanje. Pri načrtovanju takšnega pouka je v ozadju več načrtovanja in strokovnih razmislekov, kot je videti na prvi pogled. Ključna je tudi ustrezna izbira strategij za razvijanje kritičnega mišljenja (npr. postavljanje vprašanj, analiza argumentov, prepoznavanje pristranskosti, vrednotenje informacij glede na različne kriterije ipd.) – brez njih namreč kritičnega branja ne moremo razvijati. Pomembno je, da imajo učenci dovolj časa za to v šoli in dovolj priložnosti ob različnih vsebinah; domače naloge naj bodo prej izjema kot pravilo. Problemske naloge za razvijanje kritičnega branja dosežejo svoj namen, če pouk poteka diferencirano, redno (npr. v sklopu utrjevanja in nadgrajevanja že usvojenega znanja) in ob besedilih, ki so učencem zanimiva in ne pretežka. Vloga učitelja je pretežno usmerjevalna in mentorska s poudarkom na formativnem spremljanju napredka učencev s sprotno in kakovostno povratno informacijo. Tako učitelj spodbuja njihovo motiviranost za branje, zavzetost za samostojno problemsko učenje in smiselno povezovanje usvojenega jezikovnega znanja tako na ravni predmeta kot tudi medpredmetno.

Priloge

Besedilo 1

Uspeh filma Gremo mi po svoje
Ljubljana, 12. 11. 2010

Mladinska komedija v režiji Mihe Hočevarja *Gremo mi po svoje* je v prvem tednu privabila več kot 30.000 gledalcev. S tem izpolnjuje pogoje za priznanje zlata rola, ki ga slovenskim filmom za vsakih doseženih 25.000 gledalcev podeljujeta Društvo filmskih ustvarjalcev Slovenije in podjetje Kolosej. Podelitev zlate role bo najverjetneje v prihodnjem tednu, kinematografi pa so zaradi izjemnega zanimanja v prihajajočih dneh za to mladinsko komedijo, v kateri je v glavni vlogi nastopil igralec Jurij Zrnec, ponudili dodatne predstave, je sporočila Urška Grabnar iz distribucijske hiše Cinemania group. *Gremo mi po svoje* pripoveduje zgodbo o Aleksu, ki s prijatelji tabori ob Soči. Starešina preresno jemlje taborništvo in vzgojo otrok ter s tem povzroča številne komične zaplete. Mnogi zabavni in čustveni zapleti med zanimivimi otroškimi in odraslimi liki se odvijajo na lokacijah Triglavskega narodnega parka ter stkejo himno naravi, čisti otroški duši, zdravi pameti, ljubezni, humorju, prijateljstvu in optimističnemu pogledu na življenje. Film je na zadnjem Festivalu slovenskega filma v Portorožu dobil nagrado občinstva, Jurij Zrnec pa vesno za najboljšo glavno moško vlogo.

Vir: https://www.24ur.com/ekskluziv/film_tv/uspeh-filma-gremo-mi-po-svoje.html

Besedilo 2

Izjava režiserja Mihe Hočevarja o filmu Gremo mi po svoje

Naša ideja ni bila narediti samo še en mladinski film, ampak ustvariti huronsko in napeto komedijo na privlačnih lokacijah z odlično produkcijsko kondicijo, ki bo lahko kar se le da dolgo kljubovala času in združevala otroke in starejše več generacij. Vsem razumljiva tekoča zgodba z mnogimi zanimivimi in novimi obrazy, ki nevsiljivo, med avanturo in humorjem pove še kaj več o življenju, tekmovanju, ljubezni in naravi bo pritegnila ne samo mladine ampak tudi malo starejše.

Vir: <https://www.kolosej.si/filmi/film/gremo-mi-po-svoje/> (15. 1. 2024).

Besedilo 3

Gremo mi po svoje pelje slovenski film v svojo smer

Avtor: Nevtron & Company, d. o. o.

5. novembra, 2010

Leto 2010 nam je več kot očitno dalo prvo kul mladinsko komedijo v Sloveniji nasploh. Priznam, bil sem nekoliko skeptičen. Zadnji dober mladinski film, ki sem si ga ogledal – in po službeni dolžnosti starejšega brata sem si jih ogledal kar nekaj – je bil ... Tako je, ne spominjam se. Zato lahko iskreno rečem, da sem bil po ogledu tega filma prijetno presenečen. *Gremo mi po svoje* predstavi taborniško mularijo na taboru nekje sredi doline Trente. Od prvega dviga zastave in jutranjega prepevanja taborniške himne gredo vse stvari na takem taboru po predvidenem vrstnem redu, brez kritičnih odstopanj, strogo rodovno urejeno na lisičke, medvedke in ježke. Na začetku filma lahko zaslutimo, da v *Gremo mi po svoje* nimamo opravka s čisto navadnim taborom. Zmedeno vodstvo brez prave avtoritete, hormonov polna mladina in kamp lepih deklet, ki se utabori le nekaj metrov od tabora mladih Svizcev, pripeljejo do poldrugo uro dolge zabavne avanture, ki drži svoj tempo od začetka do konca. Večina mladih igralcev se je na velikem platnu pojavila prvič, tudi glavni igralec Jurij Zrnec nima veliko izkušenj s celovečernim filmom. Kakor je bilo pričakovati, je nivo igre nekoliko slabši, saj gre za zelo mlade in neizkušene igralce. Kljub temu pa režiser Miha Hočevar tega ne poskuša kompenzirati z banalnimi pristopi k mladinski komediji, kakor to počnejo tudi pri filmih posnetih onkraj luže, četudi z neprimerljivo višjim budžetom. Prikaže le otroke, ki se trudijo po najboljših močeh. In veste kaj, uspeva jim! Roko na srce, tudi uveljavljene hollywoodske igralce smo že videli igrati slabše od glavnine mladih igralcev v tem filmu. Še en podatek, ki govori igri v prid – Jurij Zrnec je na 13. festivalu slovenskega filma prejel vesno za najboljšo moško vlogo.

Vir: Prirejeno po besedilu *Gremo mi po svoje pelje slovenski film v svojo smer*. <https://www.student.si/zabava/film/gremo-mi-po-svoje-pelje-slovenski-film-v-svojo-smer/?cn-reloaded=1>

Viri in literatura

Boekaerts, M. (2013). Motivacija in čustva imajo ključno vlogo pri učenju. V: *O naravi učenja. Uporaba raziskav za navdih prakse*. Zavod RS za šolstvo.

Holcar Brunauer, A., Bizjak, C., Cotič Pajntar, J., Novak, L., Borstner, M., Kerin, M., Komljanc, N., Zore, N., Kregar, S., Zajc, S., Margan, U., Eržen, V., Rutar Ilc, Z. (2017). *Formativno spremljanje v podporo učenju. Priročnik za učitelje in strokovne delavce*. Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Licardo, M., Krajnc Ivič, M. (2020). Kritično branje – razvijajoča se veščina bralne pismenosti v vrtcu, osnovni in srednji šoli. V: *Gradniki bralne pismenosti. Teoretična izhodišča*. Haramija, D. (ur.). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru in Pedagoška fakulteta; Zavod RS za šolstvo. str. 237–258. <https://dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-DJZY95XH/962b65>

04-db10-4193-a25b-78111fa32cbb/PDF

Marentič Požarnik, B. (2000). *Psihologija učenja in pouka*. DZS.

Pečjak, S., Gradišar, A. (2012). *Bralne učne strategije*. Zavod RS za šolstvo.

Rupnik Vec, T. (2016). *Kako spodbujati razvoj učenja. Od temeljnih miselnih procesov do argumentiranja*. Zavod RS za šolstvo.

Učni načrt za slovenščino v osnovni šoli (2018). https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_slovenscina.pdf

Vogel, J. (2021). Kritična sporazumevalna zmožnost – osrednji koncept sodobnega pouka prvega jezika. *Jezik in slovstvo*, 66(1), 3–15.

IZ ZALOŽBE ZAVODA RS ZA ŠOLSTVO

Priročnik za kvalitetno pripravo in izvajanje **razširjenega programa osnovne šole** je sestavljen iz dveh delov: **Kurikuluma za razširjeni program osnovne šole** in **Navodil za uvajanje razširjenega programa**.

Kurikulum za razširjeni program osnovne šole temelji na:

- teoretičnih in empiričnih raziskavah,
- petih letih izkušenj uvajanja novega koncepta razširjenega programa na 144 šolah,
- didaktičnih strategijah za razvoj prečnih veščin in vseh
- vrst pismenosti,
- načelih osnovnošolskega izobraževanja in ciljih, med katerimi sta pomembna povezovanje obveznega in razširjenega programa ter ustvarjanje pogojev za **spodbudno učno okolje** ter za **zdrav in celostni osebni razvoj učencev**.

Cena: 11,00 €

Kurikulum je strokovno besedilo, namenjeno učiteljicam in učiteljem, ravnateljicam in ravnateljem ter drugim strokovnim delavcem, ki načrtujejo, izvajajo in evalvirajo dejavnosti razširjenega programa v osnovni šoli.

Priložena navodila za uvajanje razširjenega programa skupaj s splošnimi didaktičnimi priporočili podajajo pomembe usmeritve za načrtovanje, organizacijo in izvedbo dejavnosti razširjenega programa z učenci.

Priročnik lahko naročite po pošti (Zavod RS za šolstvo, Poljanska c. 28, 1000 Ljubljana), elektronski pošti (zalozba@zrss.si) ali na spletni strani www.zrss.si/spletna-knjigarna/. Priročnik je na voljo tudi brezplačno v PDF obliki na spletni strani ZRSS.

